

ANTALYA DİPLOMASİ FORUMU 2024: “KRİZLER DÖNEMİNDE DİPLOMASİYİ ÖNE ÇIKARMAK”

YÜCEL ACER

SETA | PERSPEKTİF

MART 2024 · SAYI 394

- Antalya Diplomasi Forumu'nun geçmişi nedir?
- Bu yılki forumun ön plana çıkan yönleri nelerdir?
- Bu yılki forumun genel yansımalarına dair neler söylenebilir?

FORUMUN GEÇMİŞİ

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın himayesinde ilki 18-20 Haziran 2021 ve ikincisi 11-13 Mart 2022 arasında gerçekleştirilen Antalya Diplomasi Forumu'nun (ADF) üçüncüsü de bu yıl 1-3 Mart arasında gerçekleştirilmiştir. Akademisyen ve uzmanların katıldığı paneller, yuvarlak masa söyleşileri, liderler ya da uzmanlar düzeyinde söyleşiler ve ikili görüşmeler türünden bilimsel ve diplomatik temaslar ve değerlendirme forumun standart formatı haline gelmiş gözüküyor. Forum vasıtasıyla devlet veya hükümet başkanları, bakanlar, diplomatlar, iş insanları, akademisyenler ile düşünce kuruluşları, gençlik ve medya temsilcileri geniş kapsamlı görüş alışverişinde bulunmak üzere bir araya gelmektedir.

Birincisi 2021'de “Yenilikçi Diplomasi: Yeni Dönem, Yeni Yaklaşımlar” teması ile gerçekleştirilen foruma 11 devlet ve hükümet başkanının yanı sıra 45'i dışişleri bakanı olmak üzere çok sayıda bakan katılmıştır. Bu forumda yabancı düşmanlığı ve aşırıcılıkla mücadele, Ortadoğu ve Afrika, Güney Kafkasya, Avrasya bölgesel iş birliği, sığınmacılar, bilgi

kirliliği ile mücadele, kadınların barışa katkısı, Doğu Akdeniz, terörizm ve enerji gibi çok sayıda önemli konu ele alınmıştır.

2022'de ikincisi gerçekleştirilen forumda katılımcıların sayısı, niteliği ve düzeyi bir yana her bir panelde ele alınan konuların uluslararası toplumun canını en fazla yakan ve dolayısıyla en ciddi meseleler olması ayrıca dikkat çekici olmuştur. ABD'nin çekilmesi ile o yıl daha yeni bir eşikten geçen Afganistan'da neler olduğu, neler olacağı ve Afgan yönetiminin dünyadan beklentileri Afgan dışişleri bakanının da katıldığı oturumda ele alınmıştır. Enerjiden kamu diplomasisine, deniz sorunlarından Kıbrıs meselesine kadar birçok konu, meselenin doğrudan içinde olan devlet başkanları, başbakanlar, dışişleri bakanları ya da uzmanların konuşmacı olarak katıldığı oturumlarda değerlendirilmiştir. Bosna Hersek'te bir türlü oturmayan yönetime dair sorunlar da başkanlık konseyi düzeyindeki katılımcılarla değerlendirilmiştir.

2022'deki forumda Türkiye büyük bir diplomasi başarısı göstererek savaşın başlamasından yaklaşık bir ay sonra Rusya ve Ukrayna dışişleri bakanları

YÜCEL ACER

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden uluslararası ilişkiler lisans derecesi, Sheffield Üniversitesi'nden (İngiltere) uluslararası hukuk yüksek lisans derecesi, Bristol Üniversitesi'nden (İngiltere) uluslararası hukuk doktora derecesi almıştır. Halen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalı'nda milletlerarası hukuk profesörüdür. Uzmanlık alanları uluslararası deniz hukuku, uluslararası silahlı çatışmalar hukuku ve uluslararası insan hakları hukukudur. Birçok bilimsel makalenin yanında İngiltere'de basılmış *The Aegean Maritime Disputes and International Law*, *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*, *Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi*, *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı* ve *Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları* isimli kitapların da yazarıdır. ABD'de Hawaii Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktora sonrasında çalışmalar yapan Acer; Kara Harp Okulu, İzmir Ekonomi, Eskişehir Osmangazi ve Atılım üniversitelerinde dersler de vermiştir.

GÖRSEL 1. ADF 2024

nı bir araya getirmiştir. Antalya'daki bu buluşma Türkiye'nin hem Rusya-Ukrayna savaşındaki özel konumuna hem de küresel sistemdeki yerine dair güçlü bir gösterge olmuştur. Bununla beraber Türkiye Cumhuriyeti dışişleri bakanı ile Ermenistanlı mevkidaşının uzun yıllar ve ağır sorunlar sonrasında yüz yüze bir görüşme gerçekleştirmesi ve ortak basın açıklaması yapmaları hem küresel hem de bölgesel istikrar ve barış adına bir başka büyük ve önemli adım olmuştur.

ADF'nin basına yansımayan ama en önemli yönlerinden birisi de genç katılımcı sayısı olmuştur. Türkiye Dışişleri Bakanlığı güçlü bir öngörüyle yaklaşık 500 öğrenciyi foruma dahil ederek gençlerimizin günümüz devlet adamlarını, akademisyenlerini ve uzmanlarını doğrudan görme ve tanışma imkanı elde etmelerini ve dünyanın en önemli konularını birinci elden dinlemelerini temin etmiştir. Üniversitede okuyan bir genç olup da böyle bir imkanı yakalamak ancak ADF düzeyinde bir faaliyet ile mümkün olabilirdi.

ADF 2024 VE YANSIMALARI

ADF'nin üçüncüsü bu yıl 1-3 Mart arasında yine Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın himayesinde ve Dışişleri Bakanlığının inisiyatifiyle gerçekleştirilmiştir. Forum vesilesiyle yine devlet ve hükümet başkanları, bakanlar, diplomatlar, akademisyenler, iş insanları, düşünce kuruluşları, gençler ve medya temsilcileri geniş kapsamlı görüş alışverişinde bulunmak üzere bir araya gelmiştir.

Yapılabilecek değerlendirmelerin ilki ADF'nin bu yıl Türkiye'nin diplomaside dünya merkezlerinden birisi haline geldiğini göstermiş olmasıdır. Zira Rusya-Ukrayna savaşının devam ettiği, Ermenistan-Azerbaycan arasındaki bazı hassas konuların halen halledilemediği ve uluslararası sistem adına kara bir leke haline gelmiş İsrail'in Gazze'ye yönelik bir türlü durdurulamayan saldırılarının devam ettiği yani birçok siyasi ilişkinin hassas olduğu bir döneme denk gelmesine rağmen forum çok sayıda lider ve uzmanı bir araya getirebilmiş ve uluslararası toplum açısından çok önemli konuların ele

alınmasını sağlayabilmiştir. Balkanlardan Afrika'ya, Latin Amerika'dan Orta Asya ve Uzak Asya'ya kadar dünyanın birçok bölgesinden devlet ve hükümet başkanı, bakan ve uzman katılımcılar arasında yer almıştır.

Bu yıl "Krizler Döneminde Diplomasiyi Öne Çıkarmak" ana temasıyla düzenlenen forumun, içinden geçtiğimiz bu çalkantılı dönemden barışçıl bir çıkış arayışına dair ortak düşünme zemini sunduğu söylenebilir. Devam eden silahlı çatışmalar, terörizm, düzensiz göç, yabancı düşmanlığı, İslam karşıtlığı, yapay zekanın getirdiği öngörülemez riskler, iklim değişikliği, doğal afetler, pandemiler, genişleyen sosyoekonomik uçurum gibi çok önemli ve acil konular forumun gündemine yerleştirilmiştir. Nihayetinde içinden geçmekte olduğumuz bu çalkantılı dönemden barışçıl bir çıkış arayışı forumun temel amacı olarak ifade edilmiştir.

Forumda yine bölge odaklı, barış ve istikrar temalı şu önemli ve güncel konular ele alınmıştır: "Suriye'de İstikrara Giden Yol", "Ortadoğu'da Barış ve Güvenlik için bir Garantörlük Modeli Arayışı", "Güney Kafkasya'da Barış, Kalkınma ve Bağlantısallık", "Ortadoğu'da Yeni Bir Zemin Tahayyülü", "Ortadoğu'da Kalıcı Bir Barışın Yapı Taşları", "Avrasya'da Yeni İş Birliği Dinamikleri", "Değişim Sürecinde Latin Amerika ve Karayipler", "Asya-Pasifik Bölgesel Mimarilerinin İnşası: Uyumsuz Çıkarların Yarattığı Sınamalar", "Afrika'nın Potansiyelini Ortaya Koymak", "Balkanlarda Sınamalar ve Fırsatlar", "Avrupa Güvenlik Mimarisinin Geleceği".

Öte yandan uluslararası toplumun bir bütün olarak karşı karşıya olduğu "Artan Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı ve İslam Karşıtlığı", "Göç Sınamalarına Karşı Sürdürülebilir Politikalar", "Uluslararası Ticaret, Bağlantısallık ve Karşılıklı Bağımlılık", "Gıda Güvenliği: Büyüyen Bir Sınama", "Enerji Güvenliğinde Değişen Paradigmalar", "İklim Değişikliği: Gelecek Kuşaklar Bizi Nasıl Hatırlayacak?", "Yapay Zeka ve Diplomasi: Yeni Sınırların Yönetilmesi" gibi önemli konular da gündemde yer almıştır. Yine bu çerçevede daha somut meselelerden "Diplomaside Kadın", "Bölgesel İş Birliğinde Kültür ve Eğitimin Rolü", "Küreselleşmiş Dünyada Bilim ve Teknoloji Diplomasisinin Rolü",

Değişen Çok Taraflılık Çağında Mali Piyasaların ve Dış Politikanın Rolü", "Uzay Diplomasisi: Yeni Fırsatlar Keşfetmek", "Terörle Mücadelede Yeni Sınamalar" gibi başlıklar da değerlendirme konuları olmuştur.

Bakış açılarının küreselden yerele odaklanması ihtiyacına vurgu yapılması da forumun önemli yönlerinden birisi olmuştur. "Küresel Meseleler için Yerel Yaklaşımlar", "AB'nin Küresel Dönüşümleri Şekillendirme Kabiliyeti", "Bölgesel Mekanizmaların Rolü Ne Olmalı?", "Barış ve Kalkınmanın Teşvikinde Parlamentoların Rolü" gibi başlıklar yerel dinamiklere yapılan vurgular içermiştir.

Bütün bunların üzerinde küresel sistemin içine düştüğü durum hem Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açılış konuşmasında hem de forumda sıklıkla vurgulanmış ve değerlendirmelere konu olmuştur. Bu bağlamda forumda yer alan "Adil Bir Uluslararası Düzen için Farklılıkları Gidermek", "Düzenden Karmaşaya? Uluslararası Sistemdeki Mevcut Krize Dair Tarihten Fikirler" dikkat çeken değerlendirme konu başlıkları olmuştur. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan da konuşmasında günümüzde barışın ve insani değerlerin korunmasına dair her bir başarısızlığın bu sistemin tabutuna çakılan birer çivi olduğunu belirtmiştir.

Liderlerin katıldığı söyleşilerde ise Rusya-Ukrayna savaşı, İsrail'in Gazze'ye saldırıları gibi günümüzün can yakan sorunları ele alınmıştır. Özellikle Gazze'ye dair yapılan oturumlarda bir yandan ateşkes konusu konuşulurken diğer yandan hem insanlık dışı saldırıların durdurulması ve daha da ötesinde kalıcı bir barışın sağlanmasına dair birçok değerli fikir ifade edilmiştir. Bu bağlamda Filistin dışişleri bakanı da dahil Ortadoğu'dan gelen kimi üst düzey yetkililerin katıldığı panelde ateşkes, Gazze'ye insani yardım ve kalıcı barış konuşulurken Türkiye'nin önerdiği Filistin için garantörlük sistemi ise ayrı bir panelde detaylı bir inceleme konusu olarak ele alınmıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın forumun açılışındaki konuşması da birçok açıdan oldukça dikkat çekicidir. Cumhurbaşkanı Erdoğan binlerce masum Filistinlinin acımasızca öldürülüşüne vurgu yapmakla birlikte kriz dönemlerinde diplomasiyi yani konuş-

GÖRSEL 2. CUMHURBAŞKANI ERDOĞAN'IN ADF 2024'TEKİ KONUŞMASI

manın öne çıkması gerektiğini vurgulamıştır. Tam da bu nedenle forumun temasına da yansıtıldığı gibi kriz zamanlarında toplanmak, “birlikte düşünelim, birlikte harekete geçelim” söylemlerini ön plana çıkarmak gerekmektedir.

Nitekim gündemdeki tek mesele İsrail'in Gazze'de gerçekleştirmekte olduğu insanlık dışı sivil katliamların durdurulması ve Filistin'in kalıcı barışa kavuşturulması olmasa da Filistin meselesi doğal olarak asıl gündemi oluşturmuştur. İfade edildiği gibi Filistin meselesi ne zaman konuşulmamaya başlanırsa Filistin gerçekten o zaman kaybedecektir. Uluslararası hukuku ve temel insani değerleri, kurulduğundan beri ihlal etmeyi sistematik bir tutum haline getiren ama karşılığını hiç görmeyen İsrail'e karşı neler yapılabileceği her geçen gün daha da ciddi bir şekilde konuşulmalıdır.

Söz konusu panelde “Batılılara karşı çıkıp Filistin'i savunan Güney Afrika ve Nikaragua gibi ülkeler varken özellikle Arap ülkelerinin neden sessiz kaldığı?” sorusu karşısında tatmin edici bir cevap verile-

memiştir. Moderatör, AB'nin Filistinlilere yardım için kurulan BM Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı'na (UNRWA) yardımı kesmesinin nedenlerini sorduğunda da Batılı ülkelerin ne denli insani değerlerden uzak kaldığı, bu değerleri siyasi amaçları ve çıkarları için kullandığına yani araçsallaştırdığına vurgu yapılması gerekirken yine tatmin edici çıkışlara rastlanamamıştır.

ADF 2024'ün dikkat çeken yanlarından birisi de İsviçre Konfederasyonu federal dışişleri bakanı ve Lüksemburg Büyük Dukalığı başbakan yardımcısı, dışişleri ve ticaret bakanı dışında Batılı ülkelerin önde gelen liderlerinin forumda yer almamış olmalarıdır denebilir. Bunun nedenlerinden birisinin özellikle bu yıl İsrail'in Gazze'de gerçekleştirdiği ve şu ana kadar 32 binin üzerinde sivilin öldürülmesine yol açan insanlık dışı saldırıları destekleyen Batılı ülkelerin tam da Türkiye'deki bu forumda yer alma konusunda kendilerini rahat hissedememelerinin olduğu söylenebilir. Bu tür forumlarda karşı karşıya gelecekleri ağır ve cevaplanması müm-

kün olmayan insani sorgulamalarından kaçındıkları açıkça görülmektedir.

Ayrıca vurgulamak gerekir ki forumda BM genel sekreteri, soykırımın önlenmesi özel danışmanı ve genel sekreter yardımcısı, AB Komisyonu Dış İlişkiler Servisi direktörü, Arap Ligi genel sekreter yardımcısı, Türk Devletleri Teşkilatı genel sekreteri, Avrupa Konseyi genel sekreteri, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) genel sekreteri ve Uluslararası Kızılhaç Kızılay Dernekleri Federasyonu başkanı gibi şahsiyetlerin bulunması, foruma uluslararası kuruluşların üst düzey temsilcilerinin dahil olduklarını göstermektedir.

Batılı ülkelerin forumda bulunmamlarının bir başka nedeninin Türkiye'nin merkezi bir rol üstlenmesinden duydukları rahatsızlık olduğu belirtilebilir. Birçok ülkeden cumhurbaşkanı ya da başbakan düzeyinde katılım olurken ve Rusya'dan Mısır'a, Lübnan'dan Ermenistan'a onlarca ülkeden dışişleri bakanı ya da bakan düzeyinde katılım varken Batılı ülkeler –Macaristan ve Balkan ülkeleri hariç– forumda gözükmemiştir. Bu, ayrıca dünyanın bir nevi Kuzey ve Güney diye psikolojik olarak kabaca ikiye bölündüğünü de göstermektedir. Kuzeyliler ya da Batılılar dünyanın geri kalanını farklı yöntemlerle ezmeye devam ederken Türkiye gibi buna karşı duran, durabilen ve bu anlamda da öne çıkan ülkeleri de alttan alta yalnızlaştırmaya, zorlamaya ve aşağıda tutmaya özel önem veriyorlar. Bu tür zirvelere katılmayarak da aslında bunu yapmaya çalışıyorlar.

Bu durum bir açıdan memnuniyet vericidir. Çünkü Türkiye mazlumların sesi olmayı başarıyor ve küresel sistemin ağır adaletsizliklerinden acı duyanlar Türkiye'ye bir merkez olarak bakıyor ya da en azından bakmaya başlıyorlar. Sonuçta ADF, Batılı ülkelerin dip-

lomasideki geleneksel merkezi rollerine inat üçüncüsü yapılan ve dünyanın özellikle bastırılan, ezilen ve sömürülen devletlerini Türkiye'de toplayan bir forum niteliğine sahip oluyor.

Türkiye, üçüncüsü yapılan ADF ile küresel diplomaside merkezi bir devlet haline geldiğini somut olarak gösterirken etrafındaki bütün sorunlara ve bu sorunların çözümüne ilgi gösteren bir ülke olduğunu da kanıtlamış oldu. ADF 2024'ün yapıldığı tarih ile Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu (CELAC) Toplantısı'nın ve ASEAN-Avustralya Özel Zirvesi'nin yapıldığı tarihler çakışmamış olsa idi çok daha fazla katılımın olacağı açıktı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açılış konuşmasında söyledikleri de bunu gösteriyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dünyanın mevcut sisteminin iflas bayrağını çektiğini vurgulaması ve her caniliğin de bu sistemin tabutuna bir çivi çakmak olduğunu belirtmesi bundan kaynaklanıyor. Filistin Dışişleri Bakanı Riad Malki'nin Filistin'e yardım edemeyen ve İsrail'i durduramayan dünyanın "güçsüzlüğünden" ve "cesaretsizliğinden" bahsetmesi de bahsi geçen gerçeği teyit ediyor.

Bu durum aynı zamanda bir dönüm noktasında olduğumuzu da gösteriyor. Yeni bir küresel sistem arayışında olunması gerektiği, bu arayışın nihayetinde er ya da geç yeni bir sistemin doğmasına ve bu yeni sistemin daha adil işleyen bir sistem olacağına işaret ediyor. Bu geçiş döneminin daha adil bir küresel sisteme evrilebilmesi için bu sürece sadece tanıklık etmek değil aynı zamanda katkı vermek de gerekmektedir. Bu katkının ise sadece devletler düzeyinde değil aynı zamanda sivil toplum düzeyinde yani dünya kamuoyu düzeyinde de olması elzemdir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi